

İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı ile Katılım Bankalarının Pazar Payı Arasındaki Dinamik Nedensellik İlişkisi

Ömer Keskin¹

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de imalat sanayi kapasite kullanım oranından katılım bankalarının pazar payına doğru dinamik nedensellik ilişkisini incelemek amaçlanmaktadır. Veri seti, 2005 Ocak-2026 Ocak dönemini kapsamaktadır. Analiz aşamasında bootstrap nedensellik testi ve bu testin zamanla değişen versiyonu uygulanmıştır. Bootstrap nedensellik testi, imalat sanayi kapasite kullanım oranından katılım bankalarının pazar payına doğru genel bir nedenselliğin bulunduğuna işaret etmektedir. Ancak zamanla değişen bootstrap nedensellik testi, sadece belli dönemlerde nedensel ilişkiler olduğunu göstermektedir. Bu durum, değişkenler arasında var olan nedenselliğin zamanla değiştiği anlamına gelmektedir. Bulgular doğrultusunda, katılım bankalarının reel sektörle olan entegrasyonunu özellikle ekonomik kriz ve belirsizlik dönemlerinde güçlendirebilecek üretim odaklı, orta/uzun vadeli ve sürdürülebilir finansman modellerinin geliştirilip uygulanması önerilmektedir.

1. Giriş

Finansal sistemle reel sektör arasındaki etkileşim, özellikle kırılmalıkların ve rejim değişimlerinin sık sık yaşandığı gelişmekte olan ülke ekonomilerinde iktisadi analizin en önemli başlıklarından biridir. Bankacılık sektörü, üretimin finansmanı ve ekonomik gelişmenin yayılımı noktasında merkezi rol üstlenirken; reel sektör göstergeleri, finansal derinleşmenin yönü ve sürdürülebilirliği üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu karşılıklı olan etkileşimin izlenmesinde İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı (İSKKO) kısa dönemli reel iktisadi faaliyetin önemli öncü göstergelerinden biri olarak öne çıkmakta, katılım bankalarının sektör içindeki payı ise bankacılık sistemindeki yapısal dönüşümü

1 Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, omerkeskin@yyu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-1939-2791

izlemede dikkat çekici bir gösterge niteliği taşımaktadır. İSKKO, Türkiye’de İktisadi Yönelim Anketi kapsamında derlenen ve imalat sanayindeki kısa dönemli eğilimleri izlemek için kullanılan temel bir gösterge mahiyetindedir (TCMB, 2026). Katılım bankaları ise 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yasal statü elde etmiş ve sonraki dönemde kurumsal genişleme ve aktif büyüklük yönünden dikkat çekici boyutta büyüme sergilemiş bankalardır. Katılım bankacılığı sisteminde faizsizlik prensibiyle çalışmak ve reel sektörün finansman ihtiyacını karşılamak esastır (Balkan, 2024: 96).

Katılım bankalarının Türk bankacılık sektörü içindeki ağırlığının artması, bu bankaların sadece alternatif bir finansman kanalı olarak değil, aynı zamanda reel iktisadi aktivite ile birlikte evrilen bir yapı olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin (TKBB) strateji ve faaliyet raporları, katılım bankacılığının son yıllarda sektör payını düzenli olarak yükselttiğini ve politika yapıcılar tarafından stratejik bir bankacılık alanı olarak kabul edildiğini göstermektedir. Nitekim TKBB verilerine göre katılım bankalarının bankacılık sektöründeki payı, 2017 yılında %5 düzeyindeyken 2024 yılı sonunda %8’i geçmiştir. Ayrıca yeni bankaların sisteme dahil olması ile birlikte pazar payının daha hızlı yükselmesi beklenmektedir (TKBB, 2025). Bu gelişim, katılım bankacılığının artık sadece niş bir bankacılık alanı değil, aynı zamanda reel sektörle bağlantısı giderek güçlenen bir bankacılık alanı olarak ele alınmasını beraberinde getirmektedir.

Katılım bankaları fon kullandırma faaliyetlerini ağırlıklı olarak ticaret, yatırım ve varlığa dayalı finansman mekanizmaları üzerinden yürüttüğü için, teorik olarak, bu bankaların finansman hacmindeki ve sektör payındaki yükselişin reel üretim, ticaret ve yatırım faaliyetlerini destekleyici etki doğurması beklenir. Nitekim literatürdeki ampirik bulgular, katılım bankalarının Türkiye’de reel ekonomi ve büyüme ile bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Örneğin, Yücel ve Köseoğlu (2020), katılım bankalarının sağladığı fonların ekonomik büyümeyi artırdığını tespit etmişlerdir. Çalış ve Kaya (2022), katılım bankaları tarafından kullandırılan fonların her koşulda reel ekonomiyi olumlu etkilediğini; ancak fon miktarı belli bir eşik değerine çıktığında bu etkinin kapsamının genişleyerek sanayi sektörü üretimine de doğrudan yansıdığını belirlemişlerdir. Akbaş (2025) ise diğerlerinden farklı olarak katılım bankalarının KOBİ’lere sağladığı gayri nakdi kredilerin sanayi üretimi üzerinde istatistikî açıdan bir etki göstermediğini, nakdi kredilerin etkisinin de çok sınırlı gerçekleştiğini saptamıştır. Kandemir vd. (2018), yaptıkları çalışmada katılım bankaları tarafından kullandırılan sektörel krediler ile ekonomik büyüme arasında yakın ilişki olduğunu, yani kredilerin reel sektörü destekleyici bir etkisinin bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Bununla birlikte, Türkiye’de katılım bankacılığının büyüklüğünü veya gelişimini açıklamaya çalışan çalışmaların önemli bir kısmı, daha çok banka aktifleri, şube ve personel sayısı, makroekonomik göstergeler ve çeşitli bilanço oranları üzerine odaklanmıştır. Örneğin, Salıhoğlu’nun (2022) çalışmasında katılım bankacılığının büyüklüğünü etkileyen faktörler incelenmiş, GSYİH ve TÜFE yükselişinin büyüklüğü pozitif etkilediği belirlenmiştir. Benzer şekilde, birçok çalışmada katılım bankalarının karlılığı, kredi riski veya fon kaynakları üzerinde makroekonomik faktörlerin etkisi ele alınmıştır (Çakmak vd., 2025; Yılmaz ve Özgür, 2021; Yılmaz ve Turanlı, 2022; Çonkar ve Gökğöz 2021). Ancak literatür, İSKKO ile katılım bankalarının pazar payı arasındaki etkileşimi doğrudan ve özellikle zamanla değişen nedensellik ilişkisi perspektifinden inceleyen herhangi bir çalışma bulunmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu etkileşimi ortaya koymak, literatürdeki boşluğu doldurma potansiyeli taşımaktadır.

Söz konusu boşluk, yöntem tercihini de önemli bir hale getirmektedir. Reel sektör ile bankacılık sektörü arasındaki ilişki, sabit ve doğrusal bir yapı sergileyebilir. Nitekim 2008 küresel finans krizi, 2018 kur şoku, Covid-19 pandemisi, düşük faiz-yüksek kredi genişlemesi dönemleri ve sonrasında yaşanan dezenflasyon/yeniden dengelenme süreçleri nedenselliğin yönünü ve şiddetini değiştirebilir. Dolayısıyla sadece incelenen dönem üzerinde genel tahmin yapan geleneksel nedensellik testleri dönemsel kopuşları ve rejim değişimlerini maskeleyebilir. Hacker ve Hatemi-J (2012) bootstrap nedensellik testi, gecikme uzunluğunun içsel seçimi altında, Wald test istatistiği için daha güvenilir kritik değerler üretebilmesi yönünden avantajlıdır. Yıllancı ve Kılıcı’nın (2021) zaman içerisinde değişen nedensellik yaklaşımı, rolling-window bootstrap çerçevesi ile analiz dönemi boyunca istikrarsızlık durumu altında VAR-tabanlı Granger nedensellik yaklaşımı sayesinde nedensel ilişkinin hangi alt dönemlerde var olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu doğrultuda, İSKKO’dan katılım bankalarının pazar payına doğru nedensellik ilişkisini hem dönem boyunca hem zamanla değişen yapıda incelemek, yapısal kırılmaların sık yaşandığı Türkiye ekonomisi için metodoloji yönünden güçlü bir tercih olacaktır.

Bu çalışmanın temel motivasyonu, reel ekonomik aktivitenin önemli göstergelerinden biri olan İSKKO ile Türk bankacılık sektöründe giderek daha görünür hale gelen katılım bankalarının pazar payı arasındaki ilişkiyi 2005 Ocak-2026 Ocak döneminde dinamik bir yaklaşımla incelemektir. 2005 başlangıcı, katılım bankalarının mevcut yasal statüsünü kazanması bakımından kurumsal olarak anlamlıdır. 2026’ya uzanan örneklem ise 2008 küresel krizi, parasal sıkılaşıma/gevşeme dönemleri, pandemi ve son dönem yeniden dengelenme süreçlerini kapsayarak ilişkinin farklı rejimlerde gözlenebilmesine imkan

sağlamaktadır. Böylelikle, bu çalışma, bir yandan katılım bankacılığının reel sektör ile bağlantısını pazar payı kanalı üzerinden yeniden değerlendirmekte, diğer yandan öncü bir reel gösterge olarak kullanılan İSKKO'nun faizsiz bankacılığın gelişimi üzerindeki şekillendirici etkisinin zaman içerisindeki dönüşümünü göstermektedir.

Bu çerçevede çalışmanın literatüre üç yönden katkı sunması beklenmektedir. İlk olarak Türkiye'de katılım bankacılığı literatüründe genel itibarıyla ekonomik büyüme, kredi, aktif büyüklük ve kârlılık temelinde ele alınan ilişkiler bu çalışmada doğrudan pazar payı değişkeni üzerinden ele alınmaktadır. İkinci olarak reel sektör tarafında sanayi üretimi yerine öncü ve aylık frekansta izlenebilir bir değişken olan İSKKO kullanılmaktadır. Üçüncü olarak ise değişkenler arasındaki ilişki sadece tüm dönem için değil, zamanla değişen bootstrap nedensellik yaklaşımıyla alt dönemler için de dikkate alınarak ilişkinin istikrarlı mı yoksa dönemselsel mi olduğu ortaya konulmaktadır. Böyle bir yaklaşımın bulguları, hem katılım finansın Türkiye'deki makroekonomik rolünü detaylı şekilde değerlendirmeyi isteyen araştırmacılar hem üretim-finance ilişkisini izleyen politika yapımcılar açısından önemli çıkarımlar sağlayabilir.

Çalışmanın 2. bölümünde veri ve yöntem açıklanmıştır. 3. bölümde bulgular değerlendirilmiş, 4. bölümde ise bulgular özetlenip öneriler geliştirilmiştir.

2. Veri ve Yöntem

Çalışmada veri analiz dönemini olabildiğince geniş tutabilmek ve böylelikle yapılan tahminlerin istatistiksel gücünü artırabilmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, analizde 2005 Ocak-2026 Ocak dönemini kapsayan aylık veri seti kullanılmıştır. Söz konusu zaman dilimi, Türkiye ekonomisinde çok sayıda yapısal ve konjonktürel değişimin yaşandığı bir süreç olması itibarıyla öne çıkmaktadır.

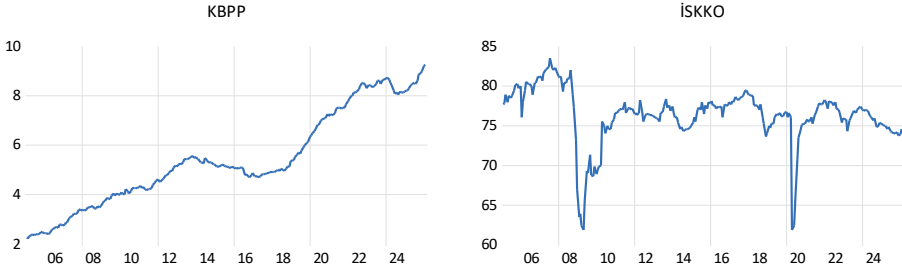
Veri seti, 253 gözlemden oluşmaktadır (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Veri Seti

Veri	Kısaltma	Kaynak	Açıklama
İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı	İSKKO	(FRED, 2026)	Mevsimsel olarak düzeltilmiş imalat sanayi kapasite kullanım oranını temsil etmektedir.
Katılım Bankalarının Pazar Payı	KBPP	(BDDK, 2026)	Katılım bankalarının aktif büyüklüğünün (TL) bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü (TL) içindeki yerini temsil etmektedir.

Grafik 1’de katılım bankalarının pazar payının zaman içerisinde düzenli ve istikrarlı bir şekilde yükseldiği, buna karşılık imalat sanayi kapasite kullanım oranının Türkiye’deki ekonomik şartlara bağlı bir şekilde inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir. Özellikle, kriz dönemlerinde kapasite kullanımında sert düşüşler yaşanırken sonrasında ise toparlanmalar gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının pazar payı, yaşanan dalgalanmalardan bağımsız şekilde genellikle yükseliş eğilimi göstermiştir.

İSKKO’da keskin düşüşler dikkat çekmektedir. Burada ilk keskin düşüş, 2008-2009 dönemindeki 2008 küresel finans krizi ile ilişkilendirilebilir. İkinci keskin düşüş, 2020 yılındaki Covid-19 pandemisi ile ilgilidir. Her iki durumda da sonraki süreçte toparlanmalar görülmesi, Türkiye ekonomisinin şok sonrası normalleşme durumuna girdiğini göstermektedir.

Grafik 1: Serilerin Zaman İçerisinde İzlediği Seyir

Kaynak: Veri setinden yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hacker ve Hatemi-J'nin (2012) geliştirdikleri bootstrap nedensellik testi, klasik Toda ve Yamamoto (1995) nedenselliğindeki gibi $VAR(p+d)$ modeline dayanmaktadır. Bu modelde bulunan p ifadesi optimal gecikme uzunluğu iken d serilerin maksimum entegrasyon derecesi anlamındadır. Bu test, şu eşitlikleri temel almaktadır;

$$Y = DZ + \delta \quad (1)$$

Eşitlik 1'deki;

$Y = (y_1, y_2, y_3, \dots, y_T)$ şeklindeki bir $(n \times T)$ boyutlu matrisi,

$D = (\alpha, A_1, A_2, A_3, \dots, A_p)$ şeklindeki bir $(n \times (1 + (p+d)))$ boyutlu matrisi,

$Z = (Z_0, Z_1, Z_2, Z_3, \dots, Z_{T-1})$ şeklindeki bir $((1+n(p+d)) \times 1)$ boyutlu matrisi,

$$Z_t = \begin{bmatrix} 1 \\ y_t \\ y_{t-1} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ y_{t-p+1} \end{bmatrix} \text{ \u015feklindeki bir } ((1+n(p+d)) \times 1) \text{ boyutlu matrisi ve}$$

$\delta = (u_1, u_2, u_3, \dots, u_T)$ \u015feklindeki bir $(n \times T)$ boyutlu matrisi ifade etmektedir.

Nedenselli\u011fin olmad\u0131\u011f\u0131n\u0131 ifade eden temel hipotezi ($H_0 = C\beta = 0$) s\u0131narken E\u015fitlik 2'deki test istatisti\u011finden yararlanılmaktadır;

$$W = (C\beta)' \left[C \left((Z'Z)^{-1} \otimes S_U \right) C' \right]^{-1} (C\beta) \quad (2)$$

E\u015fitlik 2'deki;

\otimes , Kronecker \u00e7arp\u0131m\u0131n\u0131,

C , $p \times n$ ($1+n(p+d)$) boyutundaki s\u0131fır de\u011ferlerinden olu\u015fan matrisi,

S_U , VAR modeline ili\u015kin hata terimlerinin varyans-kovaryans matrisini ve

β ise $vec(D)$ \u015feklindeki s\u00fctun istifleme operat\u00f6r\u00fcn\u00fc ifade etmektedir.

Hacker ve Hatemi-J (2012) nedensellik testi, de\u011fi\u015fenler arasındaki nedensel ili\u015finin zamanla de\u011fi\u015fmedi\u011fini varsaymaktadır. Dolayısıyla geleneksel Granger nedensellik testi gibi zamana ba\u011fl\u0131 karars\u0131zl\u0131\u011f\u0131 dikkate almamaktadır. Oysa nedensellik; sava\u015f, pandemi ve do\u011fal afet fakt\u00f6rlerinin etkisiyle de\u011fi\u015fim g\u00f6sterebilir. Bu ba\u011flamda, nedensellik analizinde karars\u0131zlık olup olmad\u0131\u011f\u0131n\u0131 uygun nedensellik testleriyle ortaya \u00e7ıkarmak \u00f6nem arz etmektedir. Zamanla de\u011fi\u015fen bootstrap nedensellik testinde uygun alt \u00f6rneklemin b\u00fcy\u00fckl\u00fc\u011f\u00fc belirlenip bu \u00f6rneklem i\u00e7inde yer alan her g\u00f6zleme Hacker ve Hatemi-J (2012) testi uygulanmaktadır (Y\u0131lanc\u0131 ve K\u0131lc\u0131, 2021: 4).

Alt \u00f6rneklem b\u00fcy\u00fckl\u00fc\u011f\u00fc, $T \times (0,01 + 1,8/\sqrt{T})$ ile belirlenmektedir. T , veri setindeki g\u00f6zlem say\u0131s\u0131dır.

Bu \u00e7al\u0131\u015fmada hipotezler \u015f\u00f6yledir;

H_0 : T\u00fcrkiye'de \u0130SKKO'dan KBPP'ye do\u011fru zamanla de\u011fi\u015fen nedensellik yoktur.

H_1 : Türkiye’de İSKKO’dan KBPP’ye doğru zamanla değişen nedensellik vardır.

3. Bulgular

Analiz için değişkenlerin ham halleri kullanılmıştır. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’dedir. Buna göre değişkenler, normal bir dağılım sergilememektedir. İSKKO değeri, KBPP değerine göre daha oynaktır. Ayrıca KBPP serisi hafif sağa çarpık bir dağılım, İSKKO serisi belirgin şekilde sola çarpık bir dağılım sergilemektedir. KBPP’de daha basık bir görünüm bulunmakta olup uç değerler sınırlıdır. İSKKO ise daha sivri ve uç değerlerin belirgin olduğu bir dağılıma sahiptir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

	KBPP	İSKKO
Ortalama	5.407	76.306
Medyan	5.091	76.615
Maksimum	9.240	83.469
Minimum	2.252	61.761
Standart sapma	1.900	3.496
Çarpıklık	0.348	-1.725
Basıklık	2.098	7.890
Jarque-Bera	13.689 (p=0.001*)	377.774 (p=0.000*)
Gözlem sayısı	253	253

* %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunun ifadesidir.

2005 Ocak-2026 Ocak döneminde İSKKO değişkeninden KBPP değişkenine doğru genel nedensellik olup olmadığını ortaya koymak için Hacker ve Hatemi-J (2012) bootstrap nedensellik testi uygulanmıştır (bkz. Tablo 3).

Test için gerekli optimal gecikme uzunluğu, VAR ($p+d$) modelinde optimal gecikme uzunluğuna $d=1$ eklenerek saptanmıştır. Modelde d , değişkenlerin maksimum entegrasyon derecesini ifade etmektedir.

Tablo 3: Hacker ve Hatemi-J (2012) Test Sonucu

Nedensellik (H_0)	VAR Gecikme Uzunluğu	Ek Gecikme	Wald Test İstatistiği	Kritik Değerler		
				%1	%5	%10
İSKKO \rightarrow KBPP	3	1	3.092***	6.951	3.878	2.714

*** %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ifade eder.

Tablo 3'te görülen sonuca göre İSKKO değişkeninden KBPP değişkenine doğru %10 anlamlılık düzeyinde nedensel bağlantı bulunmaktadır. Bu durum, nedenselliğin analiz edilen dönem boyunca var olduğu anlamını taşımaktadır. Ancak bu nedensel bağlantı süreklilik arz etmeyebilir. Yani bu nedensel ilişki, sadece belli zaman dilimlerinde kendisini gösteriyor olabilir. Dolayısıyla nedensellikte istikrarsızlık durumu olup olmadığını belirleyebilmek için bootstrap nedensellik testinin zamanla değişen versiyonu uygulanmıştır. Test sonucuna Grafik 2'de yer verilmiştir.

Zamanla değişen bootstrap nedensellik testi için gerekli alt örneklem büyüklüğü T 'nin $(0,01 + 1,8/\sqrt{T})$ ile çarpımı sonucunda "31" olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla Eşitlik 3'teki formülden hareketle 1. gözlemden 31. gözleme kadarki zaman aralığında Hacker ve Hatemi-J (2012) bootstrap nedensellik testi uygulanarak olasılık değerleri elde edilmiştir. Değerler hesaplanırken 10000 bootstrap simülasyonu kullanılmıştır. Eşik değer .10 belirlenerek bootstrap test istatistiklerinin olasılık değerlerinin anlamlılıkları değerlendirilmiştir.

Grafik 2'de turuncu çizgi/eşik değer altında kalan bölge, nedensellik bulunmadığını ifade eden temel hipotezin (H_0) reddedildiği bölgedir.

Grafik 2: Zamanla Değişen Bootstrap Nedensellik Test Sonucu (İSKKO > KBPP)

Not: Kullanılan yöntem gereği ilk nedensellik sonucu 31. gözleme (2007 Temmuz) aittir.

Not 2: Olasılık değerleri, Gauss 25 programında simülasyon sayısı 10000 kullanılarak elde edilmiştir.

Grafik 2, İSKKO'dan KBPP'ye doğru olan nedenselliğin zaman içinde süreklilik arz etmediğini, çeşitli dönemlerde ortaya çıktığını açık bir şekilde göstermektedir. 2009-2010 döneminde 2008 küresel finans krizinin etkisiyle yaşanan kapasite kullanımındaki daralmanın katılım bankalarının pazar payını şekillendirdiği görülmektedir. 2019 yılı itibarıyla özellikle kur şoku, Covid-19 pandemisi ve devamındaki makroekonomik belirsizliklerle birlikte kendini gösteren nedensel etkileşim dikkat çekerken 2020-2021 döneminde görece zayıf ilişki bulunmaktadır. 2022 sonu itibarıyla nedensellik bağlantılarının tekrar belirginleştiği, hatta kapasite kullanımında ortaya çıkan değişimlerin katılım bankalarının pazar payını sürekli bir şekilde şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu etkinin 2025 yılının ortalarına kadar varlığını sürdürdüğü açıktır. Genel olarak değerlendirildiğinde bu sonuç, Türkiye'de katılım bankacılığıyla reel sektör arasındaki ilişkinin özellikle kriz, şok ve yeniden dengelenme dönemlerinde güçlendiğini, istikrarlı dönemlerde ise zayıfladığını ortaya koymaktadır.

Yapılan analizle bu çalışmanın " H_1 : Türkiye'de İSKKO'dan KBPP'ye doğru zamanla değişen nedensellik vardır." şeklindeki alternatif hipotezi doğrulanmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkiye'deki imalat sanayi kapasite kullanım oranının katılım bankalarının pazar payı üzerindeki etkisi dinamik nedensellik ilişkisi yönünden incelenmiştir. 2005 Ocak-2026 Ocak dönemini kapsayan aylık veri seti üzerinden yürütülen analizin bulgularına göre, incelenen dönem boyunca İSKKO'dan KBPP'ye doğru istatistiksel olarak anlamlı bir nedensellik

ilişkisi saptanmıştır. Diğer yandan zamanla değişen bootstrap nedensellik testi sonuçları, bu ilişkinin süreklilik arz etmediğini, aksine belli dönemlerde ortaya çıkan epizodik (dönemsel) bir yapı sergilediğini göstermiştir.

Zaman boyutunda yapılan değerlendirmeler, nedensellik ilişkisinin özellikle ekonomik kırımların yaşandığı yıllarda belirginleştiğini göstermiştir. 2009-2010 döneminde küresel finans krizinin reel sektörü daraltıcı etkisi, İSKKO üzerinden KBPP'yi şekillendirirken; 2019 sonrası dönemde kur şokları, pandemi ve artan makroekonomik belirsizliklerle birlikte bu ilişki yeniden belirginleşmiştir. Buna karşılık, 2020-2021 döneminde ilişkinin görece zayıflaması, reel sektör ile katılım bankacılığı arasındaki ilişkinin istikrarlı veya geçiş dönemlerinde nispeten sınırlı kaldığını düşündürmektedir. 2022 sonrasında ise nedenselliğin yeniden belirginleştiği ve daha da süreklilik kazanan bir yapıya evrildiği anlaşılmaktadır.

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, katılım bankacılığı ile reel sektör arasındaki etkileşimin konjonktüre duyarlı olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, katılım bankalarının pazar payı dinamikleri, reel sektörün üretim kapasitesi ile doğrudan bağlantılı olmakla birlikte, bu bağlantı özellikle kriz, şok ve yeniden dengelenme dönemlerinde daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, nedensellik bağlantısının sürekli bir nitelik taşımadığını göstermektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, öncelikle katılım bankalarının reel sektörle olan etkileşimini daha da güçlendirecek finansman modellerinin özellikle ekonomik belirsizlik dönemlerinde uygulanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda kâr-zarar ortaklığına dayanan finansman araçlarının ve proje temelli finansman modellerinin kullanımının yaygınlaştırılması, katılım bankalarının kriz dönemlerinde reel sektöre yönelik destekleyici gücünü artırabilir. İkinci olarak imalat sanayi kapasite kullanım oranında yaşanan dalgalanmaların finans sektörüne etkilerini azaltmak için makro ihtiyati politikalar ile katılım bankacılığına özgü düzenlemelerin eş zamanlı yürütülmesi gerekmektedir. Son olarak katılım bankalarının pazar payını sürdürülebilir şekilde artırmak için sadece kriz dönemlerinde değil, istikrarlı dönemlerde de reel sektör ile entegrasyonu güçlendirecek stratejiler geliştirilmelidir.

Gelecekte yapılacak çalışmaların farklı makroekonomik göstergeleri (örneğin finansal belirsizlik endeksleri ve diğer ekonomik güven endeksleri) analize dâhil ederek kapsamlı analizler gerçekleştirilmesi, katılım bankacılığı ile reel sektör arasındaki ilişkinin çok boyutlu bir şekilde anlaşılabilmesine ve bu doğrultuda özgün nitelikte politika geliştirilmesine önemli katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akbaş, F. (2025). Katılım Bankalarının Kullandığı KOBİ Kredilerinin Reel Ekonomiye Katkısı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(84), 312-327. doi:10.51290/dpusbe.1631310
- Balkan, İ. (2024). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektörünün Gelişimi ve Piyasa Yapısının Analizi. *Journal of Islamic Research*, 35(1), 92-109. doi:10.62862/isar.2024-101443
- BDDK. (2026). *Aylık Bankacılık Sektörü Verileri*. 04 19, 2026 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/> adresinden alındı
- Çakmak, A., Sunal, O., & Efe, Ü. (2025). Katılım Bankalarının Kredi Kalitesini Etkileyen Bankaya Özgü ve Makro Ekonomik Faktörler: Pandemi Dönemini İçeren Türkiye Örneği. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 854-875. doi:10.30784/epfad.1638323
- Çalış, M., & Kaya, F. (2022). Katılım Bankalarının Reel Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 765-781. doi:10.11616/asbi.1098355
- Çonkar, M. K., & Gökgez, H. (2021). Katılım Bankaları Kar Payı Oranlarını Etkileyen Faktörler: Mevduat Faiz Oranları ve Kar Payı Oranlarının Yakınlığıyla İlgili Bir Değerlendirme. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 235-251. doi:10.20491/isarder.2021.1131
- FRED. (2026). *Business Tendency Surveys: Rate of Capacity Utilisation: Economic Activity: Manufacturing: Current for Türkiye*. 04 19, 2026 tarihinde <https://fred.stlouisfed.org/series/BSCURT02TRM160S> adresinden alındı
- Hacker, S., & Hatemi-J, A. (2012). A Bootstrap Test for Causality with Endogenous Lag Length Choice: Theory and Application in Finance. *Journal of Economic Studies*(2), 144-160. doi:10.1108/01443581211222635
- Kandemir, T., Arifoğlu, A., & Canbaz, M. F. (2018). Sektörel Krediler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Katılım Bankaları Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 19-30.
- Salihoglu, E. (2022). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Büyüklüğünü Etkileyen Seçilmiş Faktörler Üzerine Bir Analiz. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(Özel Sayı), 211-234. doi:10.30784/epfad.1148425
- TBB. (2025). *Risk Merkezi*. 12 15, 2025 tarihinde https://verisistemi.tbb.org.tr/index.php?/tbb/report_rm adresinden alındı
- TCMB. (2026). *İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı*. 04 13, 2026 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Imalat+Sanayi+Kapasite+Kullanım+Orani/> adresinden alındı

- TKBB. (2025). *2024 Faaliyet Raporu*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği. 04 14, 2026 tarihinde https://www.tkbb.org.tr/upload/5939688945-tkbb_faaliyet_2024-2025.pdf adresinden alındı
- Toda, H. Y., & Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes. *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250. doi:10.1016/0304-4076(94)01616-8
- Yılancı, V., & Kılıcı, E. (2021). The Role of Economic Policy Uncertainty and Geopolitical Risk in Predicting Prices of Precious Metals: Evidence from A Time-Varying Bootstrap Causality Test. *Resources Policy*, 72, 1-9. doi:10.1016/j.resourpol.2021.102039
- Yılmaz, C., & Özgür, E. (2021). Katılım Bankalarında Kârlılığa Etki Eden Faktörlerin Tespiti İçin Panel Veri Analizi Uygulaması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(92), 1-20. doi:10.25095/mufad.944461
- Yılmaz, K., & Turanlı, M. (2022). Türkiye’de Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Hane Halkı Gelir Grupları İle İlişkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14(4), 2785-2795. doi:10.20491/isarder.2022.1533
- Yücel, A. G., & Köseoğlu, A. (2020). Do Participation Banks Contribute to Economic Growth? Time-Series Evidence from Turkey. *Bilimname*(42), 155-180. doi:10.28949/bilimname.811760